

PRESEK

List za mlade matematike, fizike, astronome in računalnikarje

ISSN 0351-6652

Letnik 22 (1994/1995)

Številka 6

Strani 332-335

Marijan Prosen:

STRAŽA

Ključne besede: astronomija, ozvezdja, zvezde, Mali medved, Mali voz.

Elektronska verzija: <http://www.presek.si/22/1238-Prosen.pdf>

© 1995 Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije

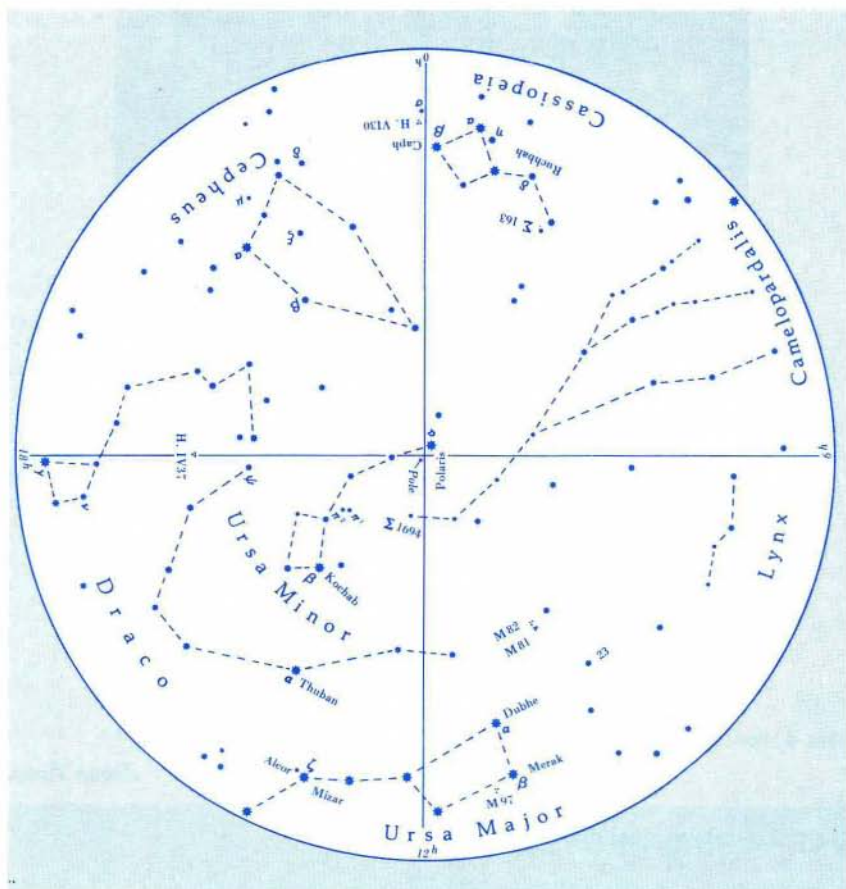
© 2010 DMFA - založništvo

Vse pravice pridržane. Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez poprejšnjega dovoljenja založnika ni dovoljeno.

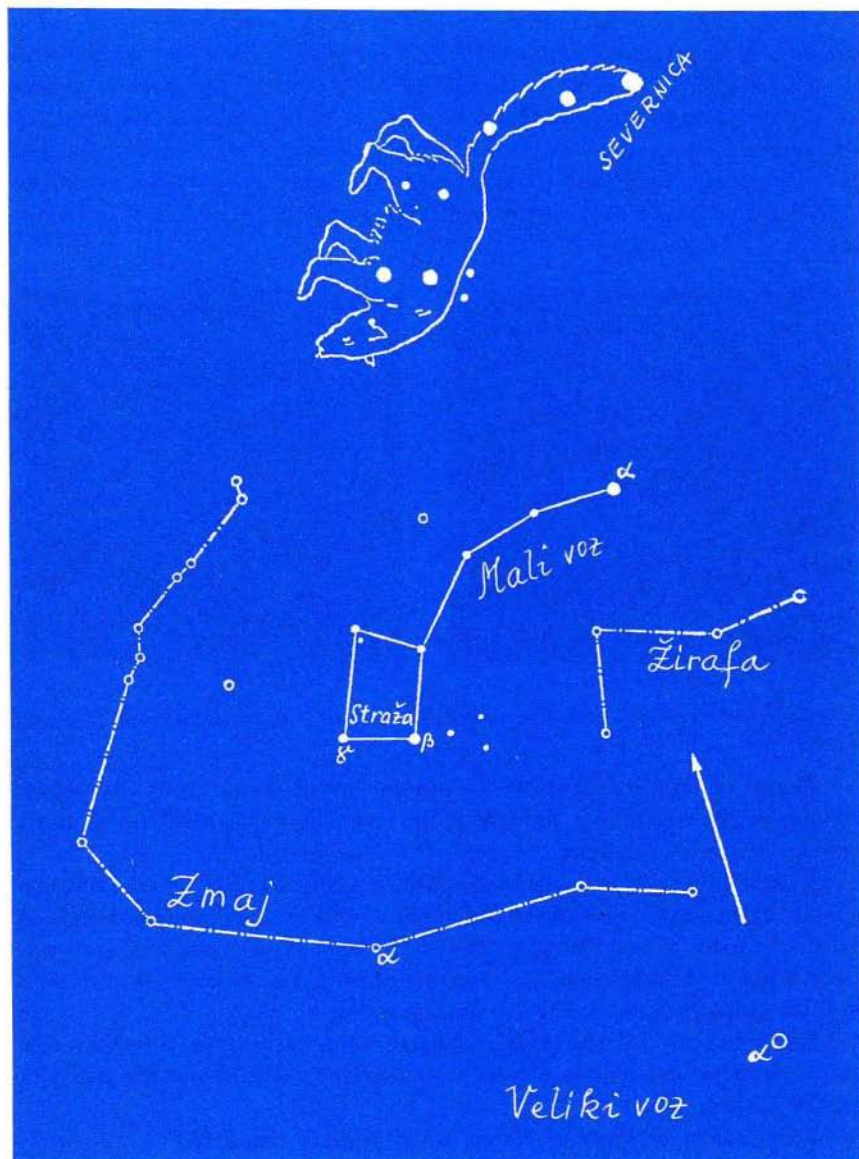
ASTRONOMIJA

STRAŽA

Kdo neki bi si mislil, da imamo celo na nebu stražo. Na nasprotni strani ojesa Malega voza ležita zvezdi, ki sta poleg Severnice edini dovolj svetli zvezdi v tem vozu, da ju z lahkoto vidimo s prostim očesom. Znani sta pod imenom Stražarski zvezdi, Stražarki pola, Čuvajki Severnice ali kar *Straža*. Njuno imenovanje je povezano z zvezdami Velikega voza.

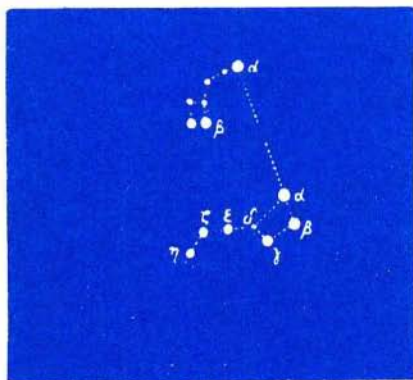

Karta nadobzorniških zvezd, s katero si pomagajte, da izsledite zvezdico Alkor.

Mali voz je del ozvezdja Malega medveda. Le v temni jasni noči vidimo vse zvezde tega voza. Zvezdi Beta (Kohab) in Gama (Ferkad), imenovani Stražarki pola ali Straža, pa sta vedno dobro vidni s prostim očesom.

Medtem ko oba Voza navidezno krožita okrog Severnice, ti zvezdi vedno najdemo med Severnico in zvezdami Velikega voza. Zdi se, kot da bi zvezdi stražili Severnico, da je ne bi ukradle svetle, ponosne in grabežljive zvezde Velikega voza. Zgodba namreč pripoveduje, da so te zvezde že nekoč ukradle eno zvezdo (Alkor) iz najmanjšega nebesnega voza – Plejad. Zvezdi sta zato stalno na preži, da bi vsak trenutek preprečili roparskim zvezdam ukrasti še kakšno drugo zvezdo in jo dodati na že tako svetel predel neba, kjer leži Veliki voz.

ob 19. uri

ob 21. uri

Sprememba leg zvezd Velikega in Malega voza glede na obzorje je preprost dokaz za vrtenje Zemlje.

Druga od zgodb pripoveduje o sedmih bratih, ki so zvedeli za sedem lepih sestra. Bile so pridne, prijazne in rade so plesale. Domenili so se, da jih ugrabijo in vzamejo za žene.

Presenetili so jih pri plesu med rožami na travniku. Le enemu je uspelo ugrabiti dekle, ostale pa so ušle. Za kazen so bogovi ugrabitelje prikovali na nebo kot sedem zvezd Velikega voza. Ob enem ugrabitelju (srednji zvezdi Mizar v ojesu Velikega voza) s prostim očesom res lahko vidimo drobno zvezdico (Alkor), ki naj bi bila ugrabljena sestra.

Ker prispevek želi spodbujati k opazovanju, predlagam, da si izberete jasno brezlunino noč in greste daleč od moteče svetlobe. Poskusite najprej s prostim očesom najti:

- Veliki voz in po njem Severnico (orientacija na zemljišču),
- Mali voz in v njem Stražo,
- ugrabljeno sestrico – zvezdico Alkor ob zvezdi Mizar (če jo izsledite, vedite, da dovolj dobro vidite in vam ni treba na pregled k okulistu).

Iz istega kraja opazujte Stražo okoli 21. ure in nato ponovno čez uro ali dve. Opazili boste, da je Straža (in tudi druge bližnje zvezde) spremenila lego glede na zemeljske predmete, zvezda Severnica pa ne. Ali bi znali pojasniti, kaj je vzrok te spremembe?

Marijan Prosen